

STRUKTURA ZBILJNOSTI U IZUTSUOVOJ ORIJENTALNOJ FILOZOFIJI

THE STRUCTURE OF REALITY IN IZUTSU'S ORIENTAL PHILOSOPHY

Sažetak

Profesor Yoshitsugu Sawai s Tenri sveučilišta u Japanu predstavlja Izutsuov filozofsko-semantički pokušaj da integrira orijentalne tradicije mišljenja, to jest jevrejsku, islamsku, indijsku, kinesku i zen budističku misao, u organsko jedinstvo nazvano „orijentalna filozofija“. Sukladno Sawaiju, Izutsu se poduzeo „sinkronijskog strukturaliziranja“ varijeteta orijentalnog mišljenja kroz artifično stvaranje „organskog prostora mišljenja, koje bi moglo strukturalno uključiti sve ove tradicije“.

Sawai razjašnjava nadalje da je, s hermeneutičkog stajališta, Izutsu uspješno i uvjerljivo pokazao da je tamo, u orijentalnim tradicijama mišljenja, postojala izravna korespondencija objektivne zbiljnosti sa subjektivnom sviješću, što je suštinski važno kako bi se uspostavilo „zajedničko tlo“ u premošćivanju jaza među orijentalnim tradicijama.

Ključne riječi: *orijentalna filozofija, sinkronijsko strukturaliziranje, semantičko artikuliranje, hermeneutičko ili semantičko ‘čitanje’ orijentalne misli, višeslojna struktura zbiljnosti u orijentalnoj filozofiji*

Summary

Professor Yoshitsugu Sawai of Tenri University in Japan presents Izutsu's philosophical-semantic attempt to integrate Oriental traditions of thought, i.e., Judaism, Islam, Indian, Chinese, and Zen Buddhist thought, into an organic unity called “Oriental Philosophy“. According to Sawai, Izutsu undertook the “synchronical structuralisation“ of varieties of Oriental thought by artificially creating “an organic space of thought, which could include all these traditions structurally“.

Sawai elucidates further that from a hermenutical point of view, Izutsu successfully and conclusively showed that there, in the Oriental traditions of thought, existed a one-to-one correspondence of objective reality with subjective consciousness, which is crucially important to establish a strong "common ground" in bridging the gap between Oriental traditions.

Key words: *Oriental Philosophy, synchronical structuralization, semantic articulation, hermenutical or semantic 'reading' of Oriental thought, multi-stratified structure of Reality in Oriental Philosophy*

Uvod

Iz svoje semantičke perspektive, Toshihiko Izutsu je pokušao konstruirati svoju „orijentalnu filozofiju“ kroz kreativno ili hermeneutičko „čitanje“ šarolikih vrsta tradicionalnog istočnjačkog mišljenja, koje se razvijalo na Istoku od antičkih vremena. Izutsu je bio upoznat ne samo sa semitskom mišlju, koja je predstavljena kroz judaizam i islam, nego jednako tako i sa širokim područjem orijentalne misli, uključujući mišljenja hinduija, budista te kineske i japanske mislitelje. I kao što je dobro poznato, bio je poznavatelj brojnih istočnjačkih i zapadnjačkih jezika. U usporedbi sa zapadnjačkom tradicijom mišljenja, bio je svjestan da su istočnjačke filozofske tradicije, od kojih je svaka tradicionalno osiguravala svoj vlastiti historijski razvitak mišljenja, „manjkale u jedinstvu“, te da su „ostavljene gotovo u stanju konfuzije“.¹ Na temelju svojih dubokih uvida u zapadnjačke i istočnjačke tradicije mišljenja, postepeno je postao uvjeren da različite tradicije istočnjačkog mišljenja, koje uključuju takva područja kao što su Srednji istok, Indija i Kina, moraju biti semantički strukturalizirane. Stoga je bio angažiran u filozofskom pokušaju da integrira istočnjačke tradicije mišljenja u organsko jedinstvo. On je nazvao takovrsno organsko jedinstvo mišljenja „orijentalnom filozofijom“.

Svrha ovog eseja je da razjasni strukturu zbiljnosti u Izutsuovoj orijentalnoj filozofiji, napose obraćajući pozornost na to kako je on interpretirao strukturalni odnos zbiljnosti s ljudskom sviješću u svojoj filozofskoj refleksiji orijentalnog mišljenja. S hermeneutičkog stajališta, ovaj se esej stoga fokusira na karakteristike Izutsuove semantičke teorije i na njegovu raspravu orijentalne

---

¹ Naslov izvornika: „The Structure of Reality in Izutsu's Oriental Philosophy“ u: *Japanese Contribution to Islamic Studies: the Legacy of Toshihiko Izutsu Interpreted*, ed. Anis Malik Thoha, IIUM Press, 2010, 1-15.

Toshihiko Izutsu, *Islam Tetsugaku no Genzō* [A Fountainhead of Islamic Philosophy] (Tokyo: Iwanami-shoten, 1980), iii.

filozofske strukture zbiljnosti. I dok raspravljam glavne karakteristike njegove filozofske perspektive zbiljnosti i svijesti kao indiciju za moje hermeneutičko istraživanje, želio bih rastumačiti strukturu zbiljnosti u njegovoj orijentalnoj filozofskoj perspektivi.

I. „Sinkronijsko strukturaliziranje“ orijentalne filozofske misli

Njegovo se filozofsko promišljanje karakterizira jedinstvenom teorijom semantičkog artikuliranja, čija se područja redaju od istočnoazijskih filozofskih tradicija do onih srednjoistočnih. Na temelju svojeg hermeneutičkog, ili semantičkog „čitanja“ orijentalnog mišljenja, poduzeo se „sinkronijskog strukturaliziranja“ (*kyōjiteki kōzōka*) varijeteta istočnjačkog mišljenja kroz artifično stvaranje „organskog prostora mišljenja, koje bi moglo uključiti sve ove tradicije strukturalno“. U pogledu tzv. sinkronijskog strukturaliziranja, on tvrdi:

Manipulacija započinje premještanjem glavnih filozofskih tradicija Istoka prostorno u idejni plan na sadašnjem stupnju. Drugim riječima, ovo je pokušaj da se stvori artifično organski prostor mišljenja, koji bi mogao uključiti sve ove tradicije strukturalno, kroz brisanje svih tradicija Istoka iz vremenske ose i kroz njihovo paradigmatičko prespajanje.²

Prostor mišljenja, artifično konstruiran s njegovim teoretskim manipuliranjem „sinkronijskim strukturaliziranjem“, sastoji se od multipolarne i višeslojne strukture. Kroz analiziranje ove sinkronijske strukture mišljenja, on je pokušao oduzeti neke temeljne obrasce mišljenja iz vremenske ose, koji su ostavili duboki trag na filozofsko promišljanje u istočnjačkim kulturnim kontekstima. Primjerice, kao što Izutsu tvrdi u svojoj knjizi pod naslovom *Sufizam i taoizam: komparativno proučavanje temeljnih filozofskih pojmova*, Ibn Arebijev pojam Bitka u islamskom mišljenju predstavlja sličnosti u njegovoj skrajnjoj dubini mišljenja spram Lao-tzūove metafizike Taosa u kineskom mišljenju, iako ova dva sustava mišljenja ne posjeduju historijsku povezanost.³ U njegovom usporednom razmatranju ove dvije ontološke strukture mišljenja, ova dva svjetonazora su razvijena oko „dvije ključne tačke, Apoluta i Savršenog Čovjeka“ prema Ibn Arebijevom mišljenju, „Apsoluta“ koji se naziva *haqq* (dosl., „istina“ ili „zbilja“) i „Savršenog Čovjeka“ koji se na-

² Toshihiko Izutsu, *Ishiki to Honshitsu* [Svijest i suština] (Tokyo: Iwanami-shoten, 1983), 429.

³ Toshihiko Izutsu, *Sufism and Taoism: A Comparative Study of Key Philosophical Concepts* (Tokyo: Iwanami-shoten, Berkeley: University of California Press, 1983).

ziva *insān kāmil* (dosl., „savršeni čovjek“), dok, prema taoističkom mišljenju, „Apsolut“ je Tao, a „Savršeni Čovjek“ se zove *shêng jên* (sveti čovjek, ili svetac), *chên jên* (istinski čovjek) itd.

Oprečnost „Apsoluta i Savršenog Čovjeka“ kao dviju ključnih tačaka svetonazora leži u temeljnom obrascu mišljenja, koji je svojstven ne samo sufizmu i taoizmu nego je jednako tako zajednički različitim vrstama mišljenja na različitim mjestima i u različitim dobima. Kroz usporedno razmatranje različitih vrsta mišljenja uz intelektualno manipuliranje „sinkronijskim strukturaliziranjem“, Izutsu dokazuje da možemo pripremiti zajedničko tlo za meta-historijski i transhistorijski dijalog, to jest „un dialogue dans la métahistoire“ na koji ukazuje Henry Corbin.

U svakom slučaju, u skladu s temeljnim obrascima mišljenja, koji su izvedeni kroz teoretsko manipuliranje „sinkronijskim strukturaliziranjem“, on se poduzeo konstruiranja svoje orijentalne filozofske perspektive. Njegova iznad spomenuta konstrukcija „orijentalne filozofije“ postepeno je uobličena u njegovim predavanjima na Eranos konferenciji.⁴ Izutsu je bio izabran da 1967. godine kao glavni predavač održi govor na ovoj konferenciji i kasnije je držao svoja predavanja tamo gotovo svake godine do 1982. Ukupno je održao dvanaest predavanja o istočnjačkoj filozofiji na ovim konferencijama. Grandiozna građevina njegovo „orijentalne filozofije“ postepeno se konstruirala kroz njegova predavanja na Eranos konferencijama i ovo možemo primijetiti u čitanju njegove nedavno objavljene knjige pod naslovom *Struktura orijentalne filozofije: sabrani radovi sa Eranos konferencije*.⁵ Njegovo učešće na Eranos konferencijama kao glavnog predavača postalo je važan motiv za njegovu nakanu u konstruiranju orijentalne filozofije. U pogledu svojeg učešća na ovim konferencijama, Izutsu dovodi u vezu takovrsne aspiracije:

Desilo se da će ovih dvadeset godina učešća na Eranos konferencijama biti vrijeme u kojemu sam počeo da dajem svoje srce Istoku i da tragam za ‘čitanjem’ orijentalne misli sa svojeg vlastitog stajališta. Počeo sam da se na-

⁴ Kao što je poznato, Eranos konferenciju, koja je održavana koncem ljeta na obali jezera Maggiore u Švicarskoj, utemeljila je Olga Froebe-Kapteyn 1933. godine. Među glavnim predavačima na Eranos konferencijama bili su takvi učenjaci kao što je psiholog Carl Gustav Jung, historičar religija Mircea Eliade, islamolog Henry Corbin.

⁵ Usp. Toshihiko Izutsu, *The Structure of Oriental Philosophy: Collected Papers of the Eranos Conference*, 2. sveska, the Izutsu Library Series on Oriental Philosophy 4 (Tokyo: Keio University Press, 2008). Štoviše, u pogledu razvitka Izutsuovog pokušaja da konstruira orijentalnu filozofiju, vidjeti moj „Editor’s Essay“, to jest Yoshitsugu Sawai, „Izutsu’s Creative ‘Reading’ of Oriental Thought and Its Development“, u: Toshihiko Izutsu, *The Structure of Oriental Philosophy*, tom 2, 215-223.

dam (ili težim?) da ću unijeti tradicije orijentalne filozofije u intelektualnu zbiljnost u modernom svijetu.⁶

Kroz njegovu dugu participaciju na Eranos konferencijama, on je postepeno činio svoju filozofsku nakanu činjenja tradicija orijentalne misli šire dostupnim suvremenim internacionalnim filozofskim krugovima. U svojih dvanaest predavanja, on je raspravljao različite teme orijentalne misli, napose u odnosu sa zen-budističkom misli. Njegov naglasak na zen-budističkoj misli u njegovim predavanjima jamačno je bio određen traženjem organizatora konferencije da razjasni karakteristike zen-budističke misli, ali još dublje, to je bio odgovor na njegovu percepciju kulturnih paradigmi na Istoku i Zapadu.⁷

II. Izutsuova teorija „semantičkog artikuliranja“

U Izutsuovom filozofskom pokušaju da konstruira svoju „orijentalnu filozofiju“, takozvano semantičko artikuliranje pomoću jezika, metodološki je temelj za njegovo „sinkronijsko strukturaliziranje“ orijentalnih misli. Kroz „semantičko artikuliranje“ pomoću jezika, Izutsu dokazuje, razlikujemo zbiljnost kao organsko jedinstvo značenja, jer je izvorna zadaća jezika „semantičko artikuliranje“. Kao što jezički i kulturološki poznavatelji često naglašavaju, jezik razlikuje ljudska bića od životinja; jezik je taj koji tvori granice između prirode i kulture. Istina je da je jezik važno sredstvo komuniciranja, ali suštinskije, on sadrži funkcije „semantičkog artikuliranja“ temeljem kojih artikuliramo ili razlikujemo zbiljnost kao onu koja se sastoji od brojnih jedinica značenja. Kroz artikuliranje ili razlikovanje predmeta semantički, riječ može funkcionirati kroz pokazivanje značenja.

Iz svoje semantičke perspektive, on naglašava da su sve stvari i događaji u svakidašnjem empirijskom svijetu, kada se ispravno posmotre, tek sadržajne jedinice bića koje je postalo kroz „semantičko artikuliranje“ pomoću jezika. U Izutsuovoj terminologiji, takovrsni temeljni uvjet za pojavu bića se naziva „semantičko artikuliranje, to jest ontološko artikuliranje“ (*imi-bunsetsu-soku-sonzai-bunsetsu*). On smatra teoriju o „semantičkom artikuliranju“ pomoću jezika „suštinom orijentalne filozofije ili, u najmanjem, jednim od njezinih

---

⁶ Toshihiko Izutsu, *Kosumosu to Anchikosumosu – Tōyō-Tetsugaku no tameni* [Kozmos i anti-kozmos: ka orijentalnoj filozofiji] (Tokyo: Iwanami-shoten, 1989), 3.

⁷ U pogledu detaljne rasprave o Izutsuovom naglasku na zen-budističkoj misli u njegovim predavanjima na Eranos konferencijama, vidjeti autorov „Editor’s Essay“, to jest Yoshit-sugu Sawai, „Izutsu’s Creative ‘Reading’ of Oriental Thought and Its Development“, u: Toshihiko Izutsu, *The Structure of Oriental Philosophy*, tom II, 217-219.

glavnih struja“.⁸ Sukladno njegovoj semantičkoj teoriji, artikuliranje zbiljnosti započinje na stupnju osjetilnog iskustva. „Osjetilo-slika“, koje je sredstvo artikuliranja na ovom stupnju, stvara određen svijet. Otuda, zbiljnost nam postaje primarno sadržajna. Ponosni smo da mislimo da smo u izravnom dosluhu sa izvanjskim stvarima i događajima. Prema njegovim riječima, „semantičko konfiguriranje slike je proizvod interakcije između značenja svih riječi koje su počele da se povezuju jedna s drugom u njihovoj aktualnoj upotrebi u označavanju i ukazivanju na predmet“.⁹ Međutim, semantički govoreći, ono što uobičajeno izgrađujemo oko sebe jeste vrlo kompleksna mreža različitih odnosa značenja. Kozmos ili svijet u kojemu ljudi žive je stoga „sadržajni poredak Bitka“, u kojemu su cjelokupne ontološke jedinice sadržajno strukturirane. On tvori „višeslojnu strukturu brojnih jedinica značenja“. U kozmosu, različite stvari i događaji, to jest brojne jedinice značenja, uzajamno su kombinirane u višeslojnoj, ustanovljujućoj i integrirajućoj egzistenciji.¹⁰ Štoviše, Izutsu dokazuje da je glavna struja orijentalne filozofije bila tradicionalno „antikozmička“, to jest „ontološki destruktivna“. U ovom pogledu, on kaže:

Ona [autorova bilješka: glavna struja orijentalne filozofije] nastoji da uništi kozmos kroz njegovu osnovu, kroz uvođenje tako temeljno negativnih pojmova kao „Praznina“ i „Ništavilo“ u strukturu samog ontološkog svijeta i kroz njihovo postavljanje u početak kozmosa. Na prvom stupnju, ova ontološka destrukcija počinje sa iznošenjem na vidjelo da postojanje empirijskog svijeta, ili ono što uobičajeno nazivamo „zbiljnošću“, jeste iluzija (prolazna pojava), i kroz takvo činjenje, isticanje da empirijski svijet, ili svako biće koje postoji tamo, manjka podlogom zbiljnosti. Ukratko, on zagovara nerealistične karakteristike „zbiljnosti“. Prema tome, na Istoku, brojni filozofi upotrebljavaju takovrsne metafore kao „san“ i „iluzija“.¹¹

Prema Izutsuovom stajalištu, tvrdnja da je Bitak „san“, ili „iluzija“, jeste očitovanje takvih predstavljačkih perspektiva orijentalne filozofije kao što je zen-budistička filozofija i Šankarina advaita (ne-dvojstvena) Vedānta filozofija, koju ću raspravljati kasnije, i koja nas jednako tako podsjeća na ono što postmoderni filozof Jacques Derrida ukazuje kao ontološku „dekonstrukciju“.

---

⁸ Ibid., 221.

⁹ Toshihiko Izutsu, *The Structure of Oriental Philosophy*, tom II, 124-125.

¹⁰ Toshihiko Izutsu, „Cosmos and Anti-Cosmos: From the Standpoint of Oriental Philosophy“, u: *Cosmos-Life-Religion: Beyond Humanism*, Tenri International Symposium '86 (Nara: Tenri University Press, 1988), 109.

¹¹ Ibid., 116.

Ovaj fenomen, koji se može pronaći posvuda u historiji orijentalnog mišljenja, predstavlja negaciju zbiljnosti stvari i događaja u empirijskom svijetu. Štoviše, Izutsu kaže:

kako izvjesna stvar jeste da *suštinski* sama po sebi ukazuje tek na površni stupanj Bitka. Na dubljem stupnju Bitka, niko ne može vidjeti jasnu, nepromjenljivu, ontološku srčiku tamo, koja je vrijedna da je se nazove „suštinom“. To da stvar ne posjeduje suštinu, međutim, predstavlja da tamo prvenstveno ne postoji linija ontološke demarkacije (razgraničenja), koja dijeli različite stvari jednu od druge.¹²

Njegova orijentalna filozofska perspektiva prvenstveno negira ontologiju osjetila-osjećaja kao onu koja je tek površnog karaktera. Za one koji su svjesni dubine zbiljnosti postaje očito da svaka linija razgraničenja zbiljnosti jeste produkt ljudske razgraničavajuće svijesti, te da ne postoji u zbiljnosti. U pogledu „semantičkog artikuliranja“ on tvrdi da je riječ „artikuliranje“ gotovo sinonimna s budističkim pojmom *vikalpa*, ili „razlikovanje“, koje ravna s cjelokupnom mentalnom aktivnošću ljudskog bića u dnevnoj svijesti. „Razlikujuća spoznaja“, ili *vikalpa*, koju budističke tradicije nazivaju temeljnom zadaćom ljudskog razuma, jeste u kontradikciji s „transcendentalnom ili ne-razlikujućom spoznajom“, ili *prajñā*. Sami prvi korak *vikalpe* jeste da identificira ili prepozna neku stvar kao nju samu kroz njezino razlikovanje od svih drugih stvari. Ova identifikacija utemeljena na razlikovanju je osnova svih kasnijih stupnjeva mentalne aktivnosti. Bez osnove razlikovanja, on tvrdi da bi se čitav svijet ljudskog empirijskog iskustva razmrvio na dijelove, te da bi stvari i događaji nepopravljivo pali u skrajnji poremećaj.

Međutim, sukladno Izutsuu, zen-budistička filozofija započinje ukazivanjem na upitnost zakona identiteta u empirijskom svijetu. Promatrati stvar kao „stvar“ znači vidjeti tu stvar od samog početka u stanju naročitog ograničenja; otuda ona mora biti viđena u svojoj neodređenosti. Međutim, on nastavlja dokazivati da kako bi se shvatila stvar u njezinoj neodređenosti, kao opažajući subjekt moramo je shvatiti sa *wu hsin*, kineski tehnički termin koji doslovce znači ‘ne-um’, jer „samo onda kad pristupimo bilo čemu s ‘ne-umom’ ta stvar uistinu otkriva našim očima svoju izvornu zbiljnost“.¹³ Iz njegove perspektive „orijentalne filozofije“, sve ontološke granične linije u empirijskom svijetu su tek prividne podjele na temelju „semantičkog artikuliranja“ pomoću jezika; dok u dubini ontološkog iskustva, sve stvari i događaji gube svoje površno ustaljenje ili jednodušnost „semantičkog artikuliranja“ kada ih shvaćamo uz *wu hsin*.

¹² Ibid., 117.

¹³ Toshihiko Izutsu, *The Structure of Oriental Philosophy*, tom I, 88.

III. Višeslojna struktura Zbiljnosti u orijentalnoj filozofiji

Temeljna struktura Izutsuove „orijentalne filozofije konstruirana je na osnovu gore spomenute teorije o „semantičkom artikuliranju“. Suština njegovog filozofskog promišljanja sastoji se od njegovog stajališta o tomu da različita orijentalna mišljenja imaju zajedničku karakteristiku u tomu da orijentalni mislitelji otvore svoje duboke dimenzije svijesti kroz svoja vlastita religijska ili filozofska iskustva. Iz takovrsne perspektive, on tvrdi da postoji direktna korespondencija objektivne zbiljnosti sa subjektivnom sviješću. Otuda, on je semantički pokušao razviti svoju „orijentalnu filozofiju“, koja je obilježena višeslojnom korelacijom zbiljnosti i svijesti. Kroz svoja filozofska djela, značajna karakteristika njegove „orijentalne filozofije“ jeste ta što se ona sastoji od višeslojne strukture svijesti ili zbiljnosti.

U svojoj knjizi *Struktura orijentalne filozofije* Izutsu ustvrđuje da najsvremeniji filozofi na Zapadu posjeduju svoju vlastitu metodu prevladavanja „naivnog realizma“, metodu koja je utemeljena na modernoj znanosti. Prema njegovim riječima, naivni realizam je „filozofska pozicija koja drži da stvari zbiljski *jesu* kako ih opažamo“; većina zapadnjačkih filozofa pokušava da prevlada defekte naivnog realizma, i to na temelju „uvjerenja da plan svijesti na kojemu percepcija, podražaj i mišljenje normalno funkcioniraju jeste jedini plan svijesti koji treba biti uzet ozbiljno. Naravno, Izutsu je svjestan akademskog polja analitičke psihologije ili duboke psihologije, koja drži perspektivu da se ljudska psiha, umjesto da je jednoslojna struktura, sastoji od višeslojne strukture koja se niže od svakidašnje svijesti do ‘podsvijesti ili nesvjesnog’“. Međutim, sukladno njemu, takovrsno psihološko stajalište još uvijek ostaje „teoretska mogućnost“. Nasuprot tomu, Izutsu spominje karakteristiku orijentalne filozofije:

Glavne škole orijentalne filozofije započinju postuliranjem višeslojne strukture svijesti. Temeljna pretpostavka za njih jeste da postoji određeni broj slojeva koji se razlikuju po dubini jedan od drugog kako bi se razlikovali u umu. I u takovrsnoj perspektivi, naše svakidašnje iskustvo fizičkog svijeta kroz osjet, percepciju i racionalno mišljenje pripada tek površnom stupnju svijesti, dok svi ostali slojevi ostaju nepoznati i neraskriveni, izuzev ukoliko se naš razum podvrgne naročitom, sustavnom treningu.¹⁴

Na temelju takovrsnog stajališta koje je osiguralo orijentalno filozofsko mišljenje, on ispravno naglašava da kroz svoje vlastite sustavne treninge za otvaranje dubina zbiljnosti, glavne škole orijentalne filozofije, bilo da je

---

¹⁴ Toshihiko Izutsu, *The Structure of Oriental Philosophy*, tom II, 1-5.

riječ o hinduskoj, budističkoj, taoističkoj, islamskoj, ili konfucijanskoj, brane višeslojnu strukturu svijesti o zbiljnosti. Otuda se orijentalna filozofska misao karakterizira orijentalnom filozofskom naročitom sposobnošću da se shvate stvari i događaji kao neodređeni ontološkim granicama koje uvjetuju njihovo postojanje u svakidašnjem svijetu iskustava.

Prema njegovom stajalištu, orijentalni filozofi zazbiljuju značaj promatranja stvari i događaja uz takozvane složene oči, jer su oni naučili promatrati stvari i događaje i u dimenzijama koje su određene ontološkim granicama i u dimenzijama koje su posve slobodne od svakog određenja. U takovrsnom stanju svijesti, „mnogi“ korespondira s „jednim“ dok su još uvijek „mnogi“; „biće“ je „ništavilo“ dok je još uvijek „biće“. Drugim riječima, možemo promatrati „mnoge“ samo na površnom stupnju postojanja i „jednog“ na dubljem stupnju. Također, možemo promatrati „biće“ jedino na površnoj dimenziji zbiljnosti i „ništavilo“ u njegovoj dubljoj dimenziji.

Duboka struktura zbiljnosti u Hua Yen budističkoj filozofiji

Kako bismo shvatili kako Izutsu zapravo razmatra orijentalnu filozofsku misao iz semantičke perspektive, neka mi bude dopušteno da se ukratko pozabavim s tri primjera koji predstavljaju obilježja njegove rasprave o „orijentalnoj filozofiji“.

Za prvi primjer, dopustite da se fokusiram na raspravu Hua Yen budističke filozofije kako je opisano u *Avatamsaka-sūtri*. Ovu su misao filozofski elaborirali istaknuti redovnici Hua Yen (japanski: *kegon*) škole mahāyāna budizma u Kini. Ona je razvijena kroz inkorporiranje takvih misli kao što su Madhyamaka misao o *sūnyatā* (praznini), Yogācāra mišljenju o svijesti, mišljenju *Tathāgata-garbha*, te taoističkoj misli o *taou*. Kaže se da je Daisetsu Suzuki (1870-1966), poznat po svojem proučavanju zena, promatrao Hua Yen misao kao onu koja predstavlja vrhunac Mahāyāna budističke misli. On je zapravo pokušao da prevede Vijenac Sūtru, to jest *Avatsama-sūtru* u engleski jezik pred samu svoju smrt, međutim, nije je dovršio. Ontologija ove budističke škole, nazvana učenjem o četiri područja zbiljnosti, pokazuje nam naročito stajalište o zbiljnosti u orijentalnoj filozofiji.

Izutsu ukazuje na četiri različita načina promatranja jednog te istog svijeta. Svako od ova četiri stajališta subjektivno proizvodi sliku zbiljnosti koja korespondira naročitoj „dubini“ ljudske svijesti. U pogledu četiri područja zbiljnosti u Hua Yen filozofiji, Izutsu ovo objašnjava kako slijedi: (1) Prvo područje je ono „osjetilnih stvari“ (kineski: *shih*), koje predstavlja svakidašnje

stajalište običnih ljudi čija dubina svijesti nije otvorena. (2) Drugo područje je ono „apsolutne metafizičke Zbilje“ (kineski: *li*), koje je „pred-fenomenalna osnova zbiljnosti“ iz koje se sve osjetilne stvari pojavljuju. Ovo je stanje „sveprožimajuće, sveobuhvatne jednosti metafizičke ne-artikuliranosti“. (3) Treće područje je ono „slobodne, neopstruirane interpretacije *li* i *shih*“ (japanski: *riji-muge*), u kojemu svaka osjetilna stvar (*shih*) posve i savršeno utjelovljuje jednu apsolutnu Zbilju (*li*). Iako se čini da će sve pojedinačne stvari ontološki biti neovisni i različiti entiteti, one su istovrsno prožete istim *li*. (4) Četvrto područje je ono „interpretiranja *shih* i *shih*“ (japanski: *jiji-muge*), koje označava „uzajamno ontološko prožimanje svega u svemu u empirijskoj dimenziji iskustva“. Interpretiranje *shih* i *shih* je najviši stupanj koji je dosegula Hua Yen filozofija.¹⁵ I kao što Izutsu naglašava, ono predstavlja ontološki vrhunac Hua Yen budističke filozofije. Sukladno ovoj filozofskoj perspektivi o zbiljnosti, sve pojedinačne stvari su korelirane (u uzajamnom odnosu jedna s drugom), te se otuda sve stvari uzajamno pojavljuju.

Štoviše, u pogledu Hua Yen perspektive o zbiljnosti, Izutsu kaže:

Čak i najmanji cvijet duguje svoju egzistenciju začetničkim silama svih drugih stvari u univerzumu. Početak s izravnim utjecajem koji je iskušan kroz njegove neposredno susjedne stvari kao što su zemlja, zrak, svjetlost, kiša, insekti, ptice, ljudska bića itd., koje vezu ontoloških relacija proteže na skrajnju granicu univerzuma. Zbilja, čitav univerzum izravno i neizravno doprinosi postajanju jednog cvijeta koji stoga stoji usred mreže zakučastih odnosa među svim stvarima. Cvijet cvjeta u proljeće, a čitav univerzum se pomalja u punom cvatu. Cvijet je proljeće; on *jeste* proljeće svih stvari.¹⁶

Sa stajališta Hua Yen budističke filozofije, Izutsu dokazuje, čak ni cvijet nije samo cvijet, već predstavlja dinamičku, simultanu i međuovisnu pojavu i egzistenciju svih stvari u svijetu. Hua Yen perspektiva o zbiljnosti, tvrdi on, predstavlja duboku strukturu empirijskih stvari i događaja, koja se može razotkriti samo dubokoj svijesti.

Struktura zbiljnosti u sufizmu i taoizmu

Za drugi tipični primjer, neka mi bude dopušteno da raspravim njegovu usporednu studiju o sufizmu i taoizmu, koja je dobro poznata u njegovoj knjizi *Sufizam i taoizam*. U ovom djelu Izutsu tvrdi da, iako sufizam i taoizam nisu

---

¹⁵ Ibid., 174-177.

¹⁶ Ibid., 178.

nikada ni historijski ni kulturološki bili povezani jedan s drugim, oni dijele istu strukturu zbiljnosti u svojim filozofskim mislima. U ovom pogledu, on kaže:

U pojmovima historijskog porijekla očito je da uopće ne postoji veza između sufizma i taoizma. Historijski govoreći, prvi seže unazad do naročito oblika semitskog monoteizma, dok potonji – ukoliko je hipoteza koju sam postavio na samom početku ovog rada ispravna – jeste filozofska elaboracija dalekoistočnjačkog šamanizma.¹⁷

Štoviše, on nastavlja:

Skrajnje je značajno da, usprkos ovoj historijsko-kulturološkoj udaljenosti koja odvađa ovo dvoje, oni dijele, na filozofskom stupnju, istu osnovu. Oni se slažu jedan s drugim, da započnu, po tomu što oboje temelje svoje mišljenje na vrlo specifičnoj koncepciji Egzistencije koja je u biti identična, iako se razlikuje jedna od druge po detaljima i drugim sekundarnim pitanjima.¹⁸

U ovim dvjema filozofskim misaonim tradicijama Izutsu pronalazi „istu osnovu“ okarakteriziranu kroz „njihovo filozofsko mišljenje o vrlo specifičnoj koncepciji Egzistencije“. U oba slučaja, tvrdi on, „filozofsko mišljenje“, to jest „filozofiranje“, posjeduje svoje skrajnje porijeklo u „iskustvenoj Egzistenciji“, a ne u „umovanju o Egzistenciji“. Sukladno Izutsuu, „iskustvena Egzistencija“ znači „njezino iskušavanje ne na svakidašnjem stupnju osjetne percepcije, već na stupnju (ili stupnjevima) nadosjetilne intuicije“.¹⁹ U njegovoj raspravi o suštinskim karakteristikama „filozofiranja“ počinjemo shvaćati prirodu njegove „orijentalne filozofije“; i ove orijentalne filozofske tradicije se konstruiraju na temelju „nadosjetilne intuicije“ onih koji su svjesni dubina Bitka. Otuda, vizija „Egzistencije ili Zbilje“, koja je iskušavana na nadosjetilnim stupnjevima, jeste posve različita od svakidašnjeg stajališta o „zbiljnosti“ kako je shvaćaju obični ljudi.

Za one koji su iskusili ovo probuđenje za „Egzistenciju ili Zbilju“, Izutsu kaže, sve stvari i događaji manifestiraju prisustvo „Nečega iznad“. U sufizmu, primjerice, „Nešto iznad“ je skrajnji *haqq* na koji Ibn ‘Arabī ukazuje, dok u taoizmu, ovo je *tao* na koji Lao-tzū i Chuang-tzū ukazuju. I u sufizmu i u taoizmu apsolutna i skrajnja osnova Egzistencije je „Misterija Misterija“. Izutsu tvrdi da, po Ibn ‘Arabijevim riječima, „Misterija Misterija“ je „najneodređenije od

¹⁷ Toshihiko Izutsu, *Sufism and Taoism: A Comparative Study of Key Philosophical Concepts*, 479.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

svih neodređenosti“ (*ankar al-nakirāt*), koje označava „Nešto što transcendirira sve kvalifikacije i odnose koji su ljudski opažljivi“. Vrijedno je spomena da Ibn ‘Arabī naziva ovu ontološku dimenziju „stupnjem Jedinstva“ (*ahadiyyah*). U ovoj dimenziji, Izutsu tvrdi, „Apsolut“ je „Jedan“ u smislu da odbacuje prihvatiti bilo kakvu kvalifikaciju; „bivajući jedan“ znači „ništa drugo doli apsolutna transcendencija“.²⁰ U taoističkoj filozofiji, jednako tako, Put (*tao*) se promatra kao „Jedan“. Izutsu primjećuje da je „Jedan“ u taoističkom mišljenju konceptualan kako bi se smjestio između „stupnja Ne-Bitka i Bitka“, jer „on nije isti Put kao Misterij“. U ovom pogledu, on nastavlja:

Put je ‘imanentan’ u svemu postojećem kao njegova egzistencijalna srčika, ili kao njegova Vrlina, kako je Lao-tzū naziva. Međutim, bilo da ga se smatra ‘imanentnim’ ili ‘transcendentnim’, Put je Put. Ono što je imanentno u svemu jeste precizno ista stvar kao ona koja transcendirira sve.²¹

Sukladno Izutsuovoj semantičkoj perspektivi, taoistički pojam „Jednog“, koji ukazuje na sami Apsolut, jest „egzaktni parnjak Ibn ‘Arabijeovom *ahad*, ‘apsolutno Jednom’“. Međutim, u onoj mjeri u kojoj „Jedan“ obuhvata unutar sebe „mogućnost multipliciteta“, pojam „Jednog“ u taoističkoj filozofiji je „parnjak *wāhid*“, koji označava „Jednog na stupnju Imena i Atributa“, ili „Jedinstvo mnoštva“. Stoga, Izutsu semantički dokazuje da „taoistički Jedan obuhvata *ahad* i *wāhid* sufizma“.²²

Struktura zbiljnosti u Šankarinoj Vedānta filozofiji

Konačno, za treći tipični primjer koji predstavlja specifičnu karakteristiku Izutsuovog orijentalnog filozofskog promišljanja, neka mi bude dopušteno da se fokusiram na njegovu raspravu o Šankarinoj advaita Vedānta filozofiji u Indiji. Sukladno Izutsuu, Šankara tvrdi da „svijet našeg empirijskog iskustva jeste zbiljski jedino u onoj mjeri u kojoj tvrdimo na stupnju empirijskog iskustva“. Međutim, prema Šankarinom stajalištu, postoji drugi stupanj iskustva ili svijesti, to jest, *paramārtha* (apsolutni) stupanj istine, čije prisustvo nam se otkriva kada smo u „stanju najviše usredotočene meditacije“ (*samādhi*). U ovom pogledu, Izutsu kaže:

---

²⁰ Ibid., 486.

²¹ Ibid., 487. U pogledu Izutsuove interpretacije Lao-tzūove misli, vidjeti njegov engleski prijevod Lao-tzūa. Usp. Lao-tzū: *The Way and Its Virtue*, preveo i bilješkama popratio Toshihiko Izutsu, the Izutsu Library Series on Oriental Philosophy 1, Tokyo: Keio University Press, 2001.

²² Ibid.

A sa stajališta ovog drugog stupnja iskustva, empirijski svijet pojavljuje se nezbiljskim, gubeći svoju fenomenalnu zbiljnost, koju posjeduje na stupnju obično budnog iskustva. U svjetlu ovog iskustva je to da se izvanjski svijet proglašava svijetom privida (*Māyā*).²³

Sukladno Šankarinom gledištu, na stupnju osjetilne spoznaje sve stvari i događaji su zbiljski, međutim na apsolutnom stupnju spoznaje oni nestaju iz ljudske vizije, jer se svaki od njih raskriva kao „pogrešna percepcija Apso-luta“. U ovom pogledu, Izutsu nastavlja:

Ovaj viši stupanj spoznaje je iskustvo Brahmana u kojemu se Brahman otkriva u svojoj apsolutno neuvjetovanoj prirodi i u kojoj ne postoje više ostaci bilo čega opažljivog. Potom čitav empirijski svijet iščezava sa svom svojom gomilom raznolikosti stvari, živih i neživih, u primordijalnu metafizičku jed-nost gdje ne postoji bilo što što se opaža kao konačno postojeće, bilo da je to konop, ili pak što drugo. Brahman za Šankaru je Nerazlikovan, i ovo je precizno Zbilja.²⁴

Kao što Izutsu jasno ističe, u Šankarinoj filozofiji „nestanak empirijskog svijeta u Brahman iskustvu“ nije „nestajanje svijeta u ništavilu“, jer je to „način pojave samog Brahmana“, koji je „Nerazlikovan“. Otuda, Izutsu doka-zuje, „ono što je uistinu poništeno Brahman iskustvom nije svijet; to je prije *avidyā*, „neznanje“, ili „nepoznavanje“ na našem putu koje se dokida. Suklad-no Izutsuovom stajalištu, *avidyā* na koju Šankara ukazuje je „noetički oblik koji je karakterističan za našu relativnu i relacijsku svijest“; „Brahman koji je po sebi apsolutno nerazlikovan“ nužno se predočava relativnoj svijesti u raznolikim diferencijacijama. Stoga Izutsu kaže: „to što je suštinsko Jedno nikada ne postaje mnoštvo, ono se samo javlja kao mnoštvo“.²⁵

Pojam „Brahman-iskustvo“ u Izutsuovom objašnjenju označava intuitivnu spoznaju *nirguna-brahmana*, Bitka bez atributa; ovaj Bitak bez atributa je jedino skrajnje postojeće biće koje je ne-dvojestveno, bezlično, neizrazivo i bez relacija. Pošto Šankara razmatra razna bića u svijetu koja će biti pred-met iluzije (*māyā*), sve druge stvari nisu temeljno zbiljske po Šankarinoj filo-zofiji. Otuda, prema njegovoj teoriji, ne postoji konačna osnova za polaritet bića u svijetu.²⁶ Uz ljudsku sposobnost spoznaje, ne možemo vidjeti nirguna-

---

²³ Toshihiko Izutsu, *The Structure of Oriental Philosophy*, tom II, 17.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid., 18.

²⁶ U pogledu Šankarine advaita Vedānta filozofije, vidjeti moj članak: Yoshitsugu Sawai, „Rāmānuja’s Hermetics of the Upanishads in Comparison with Šankara’s Interpretati-

brahmana u njegovoj čistoj pojedinačnoj prirodi. Zbog zastora pričina (*māyā*) vidimo *brahmana* bez atributa kao brojne oblike zbiljnosti u kojima je on različito artikuliran. Prema tome, u pogledu Šankarine filozofije, Izutsu jasno ističe da „sve zbiljske činjenice Bitka koje univerzalno iskušavamo produkti su ljudske svijesti“. Iz njegove semantičke perspektive, pošto su sve ontološke granične linije „iluzije značenja“ koje su očite podjele, sve stvari i događaji gube svoju površnu ustaljenost ili čvrstoću u dubini ontološkog iskustva. Stoga, one nestaju u „beskrajno plutajućoj, amorfnoj, neograničenoj i neartikuliranoj masi“, što se implicira pojmom *nirguna-brahman*.

Sa stajališta Izutsuove „orijentalne filozofije“, vrijedno je spomena da *nirguna-brahman* (Bitak bez atributa) u Šankarinoj filozofiji je u biti ista neartikulirana zbiljnost kao *hun tun* (Kaos) kineskog filozofa Chuang-tzūa, *wu ming* (Bezimeno) Lao-tzūa, koje je stanje prije pojave *yu ming* (Imenovanog), *wu* (Ništavilo) zen budizma i td. U stanju temeljne ne-diferenciranosti, kaže on, svijest i zbiljnost su primordijalno ujedinjeni. Izutsu naziva ovo neartikulirano stanje „nultom tačkom svijesti“ iz koje svi oblici „svijesti“ proizlaze, i istodobno, „nultom tačkom Bitka“ iz kojeg svi oblici Bitka proizlaze.²⁷ U Šankarinoj filozofiji, primjerice, *nirguna-brahman* kao „nulta tačka Bitka“, nepotrebno je kazati, kulminirajuća je tačka amorfne, neartikulirane zbiljnosti, ali ona primordijalno obuhvata mogućnost pojave svih oblika zbiljnosti, ili svih oblika svijesti u svijetu. U ovom smislu, *nirguna-brahman* je „nulta tačka Bitka“, to jest „nulta tačka svijesti“ i, istodobno, tvori izvornu tačku „ontološkog artikuliranja“, to jest „semantičkog artikuliranja“.

Zaključak

Na temelju naše iznad spomenute rasprave, suštinska karakteristika Izutsuove „orijentalne filozofije“ jest da artikulirano stanje Bitka, koje vidimo u empirijskom svijetu, jeste tek površna pojava apsolutnog, neartikuliranog stanja Bitka, bilo da je on „Kaos“, „Bezimeno“, ili „Ništavilo“. Sukladno Izutsuovom stajalištu o „semantičkom artikuliranju“, apsolutno, neartikulirano stanje Bitka je zbiljnost samog Bitka u stanju primordijalne ne-artikuliranosti, koja prethodi svakom semantičkom artikuliranju Bitka. Otuda, ovo je precizno „nulta tačka Bitka“, to jest „nulta tačka svijesti“ na koju Izutsu ukazuje. Štoviše, važnija karakteristika njegove „orijentalne filozofije“ jeste ta da bismo nakon priznanja neartikuliranog stanja Bitka u dubini ljudske svijesti

---

on“, *Journal of Indian Philosophy*, no. 19 (1991).

²⁷ Toshihiko Izutsu, *The Structure of Oriental Philosophy*, tom II, 147.

trebali obratno razmotriti „nultu tačku Bitka“, to jest „nultu tačku svijesti“, kao novu originalnu tačku ka konstruiranju multidimenzionalne filozofije. U ovom smislu, možemo kazati da je Izutsuova „orijentalna filozofija“ velika semantička građevina kako bi se razvila nova orijentalna filozofska perspektiva, koja može omogućiti konstruiranje fleksibilnog kozmosa, koji započinje od takvih orijentalnih ključnih pojmova kao što su „Bezimeno“, „Ništavilo“ i „Praznina“.

Kroz svoje kreativno „čitanje“ tradicionalnih orijentalnih misli, Izutsu se poduzeo „sinkronijskog strukturaliziranja“ varijeteta orijentalnog mišljenja i potom je pokušao stvoriti „organski prostor mišljenja“ koji bi strukturalno mogao uključivati ove filozofske tradicije. U svojoj „orijentalnoj filozofiji“, površna struktura zbiljnosti vrlo je slična naivnom realizmu; fizički svijet jeste zbiljski, a sve stvari i događaji u svijetu tvore zbiljnost. Međutim, teoretska osnova na kojoj se konstruira Izutsuova „orijentalna filozofija“ posve je različita od tog naivnog realizma. Iz njegove semantičke perspektive „orijentalne filozofije“, sve ontološke granične linije su tek prividne podjele, koje su semantički artikulirane pomoću jezika; u dubini ontoloških iskustava, one gube svoju površnu ustaljenost semantičkog artikuliranja. Stoga, Izutsu promatra sve stvari i događaje u svakidašnjem svijetu kao tek sadržajne jedinice bića, koje se konstruiraju kroz „semantičko artikuliranje“ pomoću jezika.

U Izutsuovoj „orijentalnoj filozofiji“ postoji izravna korespondencija objektivne zbiljnosti sa subjektivnom sviješću. Struktura njegove „orijentalne filozofije“ okarakterizirana je takozvanim složenim očima shvaćanja svih stvari i događaja i u dimenzijama koje su određene ontološkim granicama i u dimenzijama koje su posve slobodne od svakog određenja. Na ovaj način, Izutsu je pokušao rastumačiti suštinsku strukturu zbiljnosti ili svijesti, koja leži u osnovi tradicija orijentalnog filozofskog mišljenja, i razviti svoju „orijentalnu filozofiju“ kao temelj novog filozofskog promišljanja.

S engleskog preveo Nevad Kahteran